

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну
едукацију и рехабилитацију

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ
СКУП

„Специјална
едукација и
рехабилитација у
условима пандемије
COVID-19“

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд,
23. децембар 2021.

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

**НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„СПЕЦИЈАЛНА ЕДУКАЦИЈА И РЕХАБИЛИТАЦИЈА У
УСЛОВИМА ПАНДЕМИЈЕ COVID-19”**

Београд, 23. децембар 2021.

ЗБОРНИК РАДОВА

Београд, 2021.

НАЦИОНАЛНИ НАУЧНИ СКУП
„СПЕЦИЈАЛНА ЕДУКАЦИЈА И РЕХАБИЛИТАЦИЈА У УСЛОВИМА ПАНДЕМИЈЕ COVID-19”
Београд, 23. децембар 2021. године
ЗБОРНИК РАДОВА

Рецензенти:

Проф. др Даница Васиљевић-Продановић
Доц. др Лука Мијатовић

Издавач:

Универзитет у Београду
Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)
11000 Београд, Високог Стевана 2
www.fasper.bg.ac.rs

За издавача:

Проф. др Марина Шестић, декан

Главни и одговорни уредник:

Проф. др Бранка Јаблан

Уредници:

Доц. др Наташа Буха
Доц. др Милица Ковачевић

Дизајн насловне стране:

Зоран Јованковић

Компјутерска обрада текста:

Биљана Красић

Штампа омота и нарезивање ЦД:

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију (ИЦФ)

Зборник радова ће бити публикован у електронском облику – ЦД

Тираж: 200

ISBN 978-86-6203-155-6

Наставно-научно веће Универзитета у Београду – Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију, на седници одржаној 9. 12. 2021. године, Одлуком бр. 3/193 од 10. 12. 2021. године, усвојило је рецензије рукописа Зборника радова „Специјална едукација и рехабилитација у условима пандемије COVID-19”.

Зборник је настао као резултат Пројекта „Специјална едукација и рехабилитација у условима пандемије COVID-19” чију реализацију је сопственим средствима подржао Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију. Руководилац Пројекта је проф. др Горан Јованић.

УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ COVID-19 НА СВАКОДНЕВНО ФУНКЦИОНИСАЊЕ ОСОБА СА ОШТЕЋЕЊЕМ ВИДА

Бранка ЈАБЛАН, Дуња СТЕКИЋ, Ксенија СТАНИМИРОВ

Универзитет у Београду – Факултет за специјалну едукацију и рехабилитацију

Апстракт

Пандемија изазвана новим коронавирусом (SARS-CoV-2) довела је до значајних промена у многим аспектима и областима функционисања. Овај вирус се веома лако шири и угрожава све особе, без обзира на узраст и опште здравствено стање.

Циљ рада био је утврдити како је пандемија COVID-19 утицала на свакодневно функционисање особа са оштећењем вида. Истраживањем је обухваћено 29 испитаника са оштећењем вида, узраста од 20 до 50 година, оба пола, различитих нивоа образовања и радног статуса.

Већина испитаника у узорку (93,1%) није имала проблема са добијањем информација о COVID-19. У највећем проценту испитаници су навели да немају проблем са обављањем свакодневних активности (86,7%) и да им је осећај изолације исти као и пре пандемије (44,8%). Утврђено је да је највећи број испитаника са оштећењем вида осетио средњи утицај пандемије COVID-19 на свакодневно функционисање и да не постоји статистички значајна разлика међу категоријама везано за доживљавање ограничења током пандемије.

Кључне речи: особе са оштећењем вида, COVID-19, свакодневно функционисање

УВОД

Пандемија узрокована новим коронавирусом (познатим као SARS-CoV-2) утицала је на активности и свакодневно функционисање људи, донела неизвесност и нову димензију схватања стварности и бриге о сопственом здрављу (Mioljević et al., 2021; Vatavali et al., 2020). COVID-19 је релативно нова и недовољно истражена болест која може имати озбиљне последице по здравље, без обзира на то којој старосној групи оболела особа припада (Živković i sar., 2021). Присуство хроничних болести

као што су хипертензија, дијабетес, аутоимуне, хроничне срчане, плућне и бубрежне болести, као и туберкулоза повезане су са лошом прогнозом у случају заразе новим коронавирусом (de Almeida-Pititto et al., 2020; Stašević-Karličić i sar., 2020). Сем утицаја на физичко здравље, пандемија има утицај и на ментално здравље становништва, па је повећан број особа које болују од поремећаја расположења и спавања, анксиозног стања и хроничног умора, али се у значајној мери јавља и повећана употреба алкохола и психоактивних супстанци. Ограничења уведена током пандемије

COVID-19 имају ефекта на свакодневно функционисање, перцепцију квалитета живота, ниво физичких активности које су у овој ситуацији значајно редуковане, али и на лични, породични и професионални живот, као и на финансијску ситуацију (Chen et al., 2020; Marić, 2021; Nešić i Srdić, 2021; Ravens-Sieberer et al., 2020; Vatavali et al., 2020).

Сем промена везаних за здравствени аспект живота, запажен је и негативан друштвени, културни и економски утицај пандемије и то у погледу смањеног социјалног контакта међу популацијом, проблема у прилагођавању културе живљења новој ситуацији, повећања стопе незапослености и пада привредних активности (Corpuz, 2021; Draganović i Borjanić-Bolić, 2020; Kisin i sar., 2021; Singh & Singh, 2020). Утврђен је и негативан утицај пандемије *COVID-19* на образовање због нагле промене у начину организације и реализације образовних активности и кратком времену за прилагођавање наставног кадра и ученика новим облицима рада (Stepanović, 2020).

Очекивано је да ће ова пандемија у будућности имати негативне последице настале услед изненадних и неочекиваних промена у начину живота, обављању свакодневних послова, упражњавању уобичајених рутина, навика и друштвених активности. Како би се поменуте негативне последице ублажиле, потребно је пратити статус менталног здравља становника земље погођене епидемијом или пандемијом, идентификовати особе које су у високом ризику за појаву проблема с менталним здрављем и обезбедити им одговарајућу подршку (Chen et al., 2020; Li et al., 2020).

УТИЦАЈ ПАНДЕМИЈЕ COVID-19 НА СВАКОДНЕВНО ФУНКЦИОНИСАЊЕ ОСОБА СА ОШТЕЋЕЊЕМ ВИДА

У пандемијским условима особе са сметњама у развоју сусрећу се са повећаним изазовима услед дуготрајних рестриција и прописаних мера безбедности које могу да доведу до повећане изолације и да негативно утичу на квалитет њиховог живота (Kendal et al., 2020). Запажено је да су особе са сметњама у развоју током пандемије осетиле и доживеле психосоцијални стрес, усамљеност и досаду у већој мери него популација особа типичног развоја (El-Zraigat & Alshammari, 2020).

Познато је да је особама са оштећењем вида у одређеним ситуацијама потребна повремена или стална помоћ коју им најчешће пружају чланови породице, пријатељи, разне организације и удружења. Препоручено социјално дистанцирање услед пандемије утицало је на смањење броја контаката и довело до још већих тешкоћа у обављању одређених активности. Посебно су мере ограниченог кретања у првим месецима пандемије негативно утицале на могућност упражњавања физичких и рекреативних активности (Abodunrin, 2020; Allen & Smith, 2020). Утврђено је да већина особа са оштећењем вида током пандемије није била у могућности да се самостално креће ван куће, да иде на посао, у набавку намирница и да се дружи са пријатељима (Abodunrin, 2020), а евидентирани су и проблеми са уочавањем и придржавањем препоручене дистанце (El-Zraigat & Alshammari, 2020).

У неким студијама наведено је да су особе са оштећењем вида током *COVID-19* пандемије потенцијално више угрожене него особе типичног развоја. Ризик за ове особе представља близак контакт са водичем или асистентом, отежано

проналажење дезинфекционог средства у радњама и неопходност сталног контакта са предметима које тактилно перципирају (Jondani, 2021; Lebrasseur et al., 2020; Navas et al., 2021; Svetska Zdravstvena Organizacija, prema United States Association of Blind Athletes, 2020). Такође, запажени су и проблеми у самосталном коришћењу услуга јавног превоза који су додатно компликовали одлазак на посао (Jondani, 2021), што директно може да доведе и до снижавања социоекономског статуса. Утврђено је и да се особе са тежим оштећењем вида суочавају са посебном забринутости у вези са инфекцијом *COVID-19*, тј. чешће доживљавају оштећење вида/слепоту као фактор ризика за инфекцију и изражавају појачану бригу за приступ здравственој заштити (de Almeida-Pititto et al., 2020). Због тога је битно размислити и организовати правовремено креирање стратегије за здравствену заштиту особа са сметњама у развоју, без обзира на врсту сметње (Boyle et al., 2020).

Све наведене негативне ефекте прописаних, али неопходних мера током пандемије могуће је спречити детаљним планирањем подршке од стране стручњака, укључивањем породице, спровођењем одређених активности у личном окружењу појединца као што су организовање личног простора за обављање посла, физичких или опуштајућих активности, и коришћењем технологије, посебно онлајн платформи у ситуацијама у којима је њихово коришћење оправдано и адекватно (Allen & Smith, 2020; Oviedo-Cáceres et al., 2021; Rizzo et al., 2021; Senjam, 2020; Senjam et al., 2021).

ЦИЉ РАДА

Основни циљ истраживања је испитати утицај пандемије *COVID-19* на свакодневно функционисање особа са оштећењем вида.

МЕТОДОЛОГИЈА ИСТРАЖИВАЊА

Узорак и процедура испитивања

У истраживању су учествовале 33 особе, али је њих четворо искључено из узорка јер нису у потпуности одговорили на питања из упитника. Коначан узорак је чинило 29 одраслих особа са оштећењем вида (8 слабовидих и 21 слеп испитаник), оба пола (13 мушкараца и 16 жена), узраста од 20 до 50 година ($AS = 31,21$, $SD = 8,27$). У истраживању је учествовало 11 испитаника са завршеном основном и средњом школом и 18 испитаника који су завршили вишу школу или факултет (укључујући мастер и докторске студије), као и 13 запослених и 16 незапослених. Испитивање је спроведено онлајн (путем Google Forms алата) током августа 2021. године. Испитаници су дали усмену сагласност за учествовање у истраживању, а затим су анонимно попуњавали упитник.

Инструменти

За прикупљање општих социодемографских података (пол, узраст, образовање, радни статус, степен оштећења вида) коришћен је упитник конструисан за потребе овог истраживања. За процену утицаја пандемије *COVID-19* на свакодневно функционисање особа са оштећењем вида коришћен је Упитник о процени квалитета живота током пандемије *COVID-19* (Vatavali et al., 2020).

Упитником се процењује свакодневни живот испитаника, емоционални, партнерски однос и однос са породицом и пријатељима, професионални живот, утицај пандемије на кретање и перцепцију места живљења. За потребе овог истраживања коришћени су делови упитника који се баве проценом свакодневног функционисања особа са оштећењем вида током пандемије. Испитаници су одговарали на питања са вишеструким избором, само што су код једног питања могли да означе више од једног одговора. У другом делу упитника су, на петостепеној скали Ликертовог типа, изражавали степен слагања на седам ајтема који се односе на лични доживљај испитаника о утицају ограничења на свакодневно функционисање (1 = уопште се не слажем, 5 = у потпуности се слажем). Вредности одговора на тим ајтемима су сабрране и направљена је нова, збирна варијабла названа *Доживљај утицаја ограничења на свакодневно функционисање особа са оштећењем вида*. Ајтеми који су коришћени за прављење нове варијабле су следећи: *Ограничења током пандемије COVID-19 имају утицај на мој лични живот; Ограничења током пандемије COVID-19 имају негативан утицај на мој породични живот; Ограничења током пандемије COVID-19 имају негативан утицај на мој професионални живот; Ограничења током пандемије COVID-19 имају негативан утицај на финансијски аспект; Ограничења током пандемије COVID-19 имају негативан утицај на моје образовне активности; Ограничења током пандемије COVID-19 имају негативан утицај на моје рекреативне активности; Ограничења током пандемије COVID-19 имају негативан утицај на моје кретање*. Такође се у оквиру упитника налазило и питање везано за проблеме приликом приступа информацијама о COVID-19.

РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Дескриптивна анализа је показала да највећи проценат испитаника (око 93%) није имао проблема у вези са информисањем о пандемији.

У Табели 1 приказана је дистрибуција одговора на питања са вишеструким избором. За питања *Колико Вам се живот променио након појаве коронавируса?; Од када се појавио коронавирус, да ли имате проблема са обављањем свакодневних активности као што су куповина намирница, одлазак у банку, преузимање лекова?; Колико сте се осећали изоловано?* испитаници су бирали један одговор, а на питање *Које сте промене унели у своју свакодневицу од када се појавио коронавирус?* испитаници су бирали више одговора.

Већина испитаника наводи да им се живот мало променио након појаве пандемије COVID-19 (62,1%). Највећи проценат испитаника са оштећењем вида (86,7%) наводи да нема проблем са обављањем свакодневних активности, око трећине испитаника није унело никакве промене у живот након појаве пандемије, док 31,0% сматра да су више у кући него пре пандемије. Скоро половина испитаних особа са оштећењем вида изјаснила се да им је осећај изолације исти као пре пандемије, док трећина испитаника наводи да им је тај осећај мало већи него пре пандемије.

Другим делом упитника испитан је лични доживљај утицаја ограничења током пандемије COVID-19 на свакодневно функционисање особа са оштећењем вида. Сабирањем скорова на ајтемима рачунат је укупни скор. С обзиром на то да је скала петостепена, минимум поена је био 7, а максимум 35. Категорије варијабле *Доживљај утицаја ограничења на свакодневно функционисање особа са оштећењем вида*

Табела 1. Утицај пандемије COVID-19 на свакодневно функционисање особа са оштећењем вида

		N	%
Колико Вам се живот променио након појаве коронавируса?	Много	5	17,2
	Прилично	5	17,2
	Мало	18	62,1
	Никако	1	3,5
Од када се појавио коронавирус, да ли имате проблема са обављањем свакодневних активности као што су куповина намирница, одлазак у банку, преузимање лекова?	Немам проблем са обављањем свакодневних активности	26	86,7
	Имам проблем јер сам забринут/а због изложености коронавирусу	3	10,0
	Имам проблем јер је особа која ми обично помаже око тога забринута због изложености коронавирусу	/	/
	Имам финансијских проблема	/	/
	Имам проблема због смањене доступности јавног превоза	/	/
Које сте промене унели у своју свакодневицу од када се појавио коронавирус?	Више сам у кући него пре пандемије	9	31,0
	Иzolованији/ја сам од пријатеља и породице	/	/
	Упражњавам мање физичке активности	6	21,0
	Почео/ла сам да наручујем намирнице онлајн више него пре пандемије	6	21,0
	Почео/ла сам да наручујем храну из ресторана радије него да кувам	1	3,5
	Комуницирам са породицом и пријатељима више путем рачунара, таблета или телефона	5	17,2
	Почео/ла сам да се ослањам на породицу и пријатеље	2	6,7
	Нисам унео/ла никакве промене	10	34,5
Колико сте се осећали изоловано?	Много мање изоловано него пре пандемије	2	6,9
	Мало мање изоловано него пре пандемије	2	6,9
	Отприлике исто	13	44,8
	Мало изолованије него пре пандемије	10	34,5
	Много изолованије него пре пандемије	2	6,9

Легенда: N – број испитаника

су одређене према следећем критеријуму: од 7 до 16 поена је низак доживљај утицаја ограничења, од 17 до 26 поена је средњи доживљај утицаја ограничења, од 27 до 35 поена је висок доживљај утицаја ограничења. Према резултатима дескриптивне статистике највише испитаника је осетило средњи утицај ограничења на свакодневно функционисање (N = 16 (55,2%)), затим низак утицај (N = 9 (31,0%) и на

крају, најмањи број испитаника наводи висок утицај ограничења (N = 4 (13,8%)).

У Табели 2 приказан је однос између социодемографских варијабли и *Доживљаја утицаја ограничења на свакодневно функционисање особа са оштећењем вида током пандемије COVID-19*.

Студентов т-тест није указао на значајне разлике у доживљавају утицаја ограничења изазваних пандемијом у

Табела 2. Однос социодемографских варијабли и Доживљаја утицаја ограничења на свакодневно функционисање особа са оштећењем вида током пандемије COVID-19

Варијабле	Утицај ограничења на свакодневно функционисање						t	df	P
		N	AS	SD	Min	Max			
Пол	Мушки	13	21,39	5,72	10	32	1,78	27	0,086
	Женски	16	16,75	7,82	7	35			
Узраст	Млађи одрасли	21	18,57	7,97	7	35	-0,30	27	0,764
	Старији одрасли	8	19,50	5,24	10	29			
Образовање	Ниже образовање	11	16,55	6,67	7	29	-1,35	27	0,190
	Више образовање	18	20,22	7,40	8	35			
Радни статус	Запослени	13	17,62	5,11	8	26	0,81	27	0,426
	Незапослени	16	19,81	8,64	7	35			
Оштећење вида	Слепи	21	19,29	6,69	7	35	0,55	27	0,590
	Слабовиди	8	17,63	8,93	8	32			

Легенда: N – број испитаника; AS – аритметичка средина; SD – стандардна девијација; t – Студентов т-статистик; df – степен слободе; p – ниво значајности

односу на пол, узраст, образовање, радни статус и категорију оштећења вида испитаника.

ДИСКУСИЈА

Пандемија COVID-19 је утицала на многе сегменте живота читаве популације и здравствена криза проширила се практично на све домене функционисања (Živković i sar., 2021). Иако се сматра да постојање сметње или оштећења у развоју није директно повезано са повећаним ризиком од пандемије COVID-19, чињеница је да се особе са сметњама у развоју могу сусрести са већим бројем проблема током свакодневног функционисања у поменутих условима (Boyle et al., 2020). С тим у вези, неки аутори сматрају да су особе са оштећењем вида у већем ризику од COVID-19 због отежаног спровођења превентивних мера и због већих негативних утицаја по здравље (El-Zraïgat & Alshammari, 2020; Јондани, 2021; Lebrasseur et al., 2020; Navas et al., 2021; Svetska Zdravstvena Organizacija,

према United States Association of Blind Athletes, 2020).

Када се говори о евентуалним проблемима са информисањем о COVID-19, резултати су показали да је највећи проценат испитаника сматрао да проблеме те врсте није имао.

Анализирањем мишљења испитаника о осећају изолације током пандемије у нашем истраживању добијен је резултат да је највећи проценат особа са оштећењем вида одговорио да се осећају изоловано у истој мери као и пре пандемије. Нешто више од трећине испитаних особа са оштећењем вида је навело да се осећа изолованије него пре пандемије. Такође, од испитаника је тражено да се изјасне колико им се живот променио од појаве COVID-19 инфекције и највећи проценат њих сматра да се променио мало. То је потврђено изјавом да већина испитаника, скоро 90%, нема проблем са обављањем свакодневних активности, као и тиме да скоро једна трећина особа са оштећењем вида тврди да од тренутка проглашења пандемије нису унели никакве

промене у живот. С друге стране, скоро трећина испитаника је навела да у кући проводе више времена него пре пандемије, што је у вези са повећаним осећајем изолације. Ови резултати показују да су особе са оштећењем вида осетиле утицај *COVID-19* пандемије на свакодневно функционисање, али не у мери која је добијена у другим истраживањима (Abodunrin, 2020; Allen & Smith, 2020; Bubbico et al., 2021; El-Zraigat & Alshammari, 2020).

Интересовало нас је и у ком степену су испитаници са оштећењем вида доживели утицај ограничења током пандемије *COVID-19* на свакодневно функционисање. Резултати су показали да је више од половине испитаника доживело средњи утицај ограничења која су уведена током ванредне ситуације и која и даље трају. Студија реализована у Италији показала је да изолација и страх око неизвесне будућности, као и мере заштите од *COVID-19* инфекције имају врло висок негативан утицај на психолошко стање особа са оштећењем вида и слуха (Bubbico et al., 2021).

Процена Доживљаја утицаја ограничења током *COVID-19* пандемије је показала да нису уочене значајне разлике у односу на социодемографске варијабле. У неколико спроведених студија резултати су другачији и они указују да су жене нпр. подложније негативним последицама пандемије у односу на мушкарце (Broche-Perez et al., 2020; Stroud & Gutman, 2021; Yan et al., 2021). Сигурно је да се адаптација на нове околности може разликовати у виду темпа и спремности прилагођавања одређених категорија. Међутим, иако је у овој ситуацији адаптација очекивана, постоји могућност да се особе са оштећењем вида без обзира на пол, образовање, радни статус, итд. суочавају

са бројним ограничењима генерално и да пандемија зато није посебно погодила неку од категорија испитаника. Такође, могуће је да је овакав налаз добијен услед тога што су епидемиолошке мере универзалне и подједнако важе за типичну популацију и популацију са сметњама у развоју.

ЗАКЉУЧАК

Пандемија *COVID-19* и прописана ограничења су у великој мери утицали на животе и навике читаве популације. У односу на особе типичне популације, особе са оштећењем вида се, због превентивних мера и прописаних ограничења, могу сусрести са већим бројем изазова током свакодневног функционисања у пандемијским условима. Функционисање у ванредним условима ову популацију чини високо ризичном групом. Међутим, иако се у свету сматра да су особе са визуелним сметњама доста погођене мерама које су уведене ради заштите, у нашем истраживању није потврђен високо негативан утицај пандемије на живот особа са оштећењем вида.

Оно што је неминовно и очигледно је да пандемија *COVID-19* траје и трајаће још неко време, а због склоности вируса ка мутацијама и стварању нових сојева немогуће је предвидети њен крај. Због тога би требало организовати здравствене и социјалне установе да пронађу начин како да правовремено пруже особама са сметњама у развоју подршку током прилагођавања на нове, потенцијално угрожавајуће и ограничавајуће околности.

ОГРАНИЧЕЊА ИСТРАЖИВАЊА

Главно ограничење се односи на начин функционисања упитника постављеног на *Google Forms* платформи. Испитаници нису били условљени да треба да одговоре на питање како би могли да пређу на следеће, тако да их платформа није враћала да одговоре на сва питања пре него што пошаљу упитник. Препорука за наредна истраживања је да упитник буде конструисан тако да сваки одговор буде обавезан како не би долазило до пропуста током означавања одговора и да узорком буде обухваћен већи број испитаника. Још једно од потенцијалних ограничења је тренутак спровођења истраживања иако пандемија и даље траје, мења ток и неизвесно је када ће се завршити. Могуће је да су се испитаници са оштећењем вида након годину и по дана прилагодили новонасталој ситуацији и да негативне ефекте прописаних мера нису осетили у високом степену.

ЛИТЕРАТУРА

- Abodunrin, O. (2020). Covid-19 and social distancing: Challenges faced by persons with visual impairment in South-West, Nigeria. *Global Journal of Applied, Management and Social Sciences*, 19, 107-113. <http://www.gojamss.net/journal/index.php/gojamss/article/view/549/530>
- Allen, P. M., & Smith, L. (2020). SARS-CoV-2 self-isolation: Recommendations for people with a vision impairment. *Eye*, 34(7), 1183-1184. <https://doi.org/10.1038/s41433-020-0917-x>
- Boyle, C. A., Fox, M. H., Haverkamp, S. M., & Zubler, J. (2020). The public health response to the COVID-19 pandemic for people with disabilities. *Disability and Health Journal*, 13(3). <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2020.100943>
- Broche-Pérez, Y., Fernández-Fleites, Z., Jiménez-Puig, E., Fernández-Castillo, E., & Rodríguez-Martin, B. C. (2020). Gender and fear of Covid-19 in a Cuban population sample. *International Journal of Mental Health and Addiction*, 1-9. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00343-8>
- Bubbico, L., Bellizzi, S., Ferlito, S., Maniaci, A., Leone Guglielmotti, R., Antonelli, G., Mastrangelo, G., & Cegolon, L. (2021). The impact of COVID-19 on individuals with hearing and visual disabilities during the first pandemic wave in Italy. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(19). <https://doi.org/10.3390/ijerph181910208>
- Chen, K. Y., Li, T., Gong, F., Zhang, J. S., & Li, X. K. (2020). Predictors of health-related quality of life and influencing factors for COVID-19 patients, a follow-up at one month. *Frontiers in Psychiatry*, 11, 668. <https://doi.org/10.3389/fpsyt.2020.00668>
- Corpuz, J. C. G. (2021). Adapting to the culture of 'new normal': an emerging response to Covid-19. *Journal of Public Health*, 43(2), 344-345.
- de Almeida-Pititto, B., Dualib, P. M., Zajdenverg, L., Rodrigues Dantas, J., Dias de Souza, F., Rodacki, M., & Casaccia Bertoluci, M. (2020). Severity and mortality of COVID 19 in patients with diabetes, hypertension and cardiovascular disease: A meta-analysis. *Diabetology & Metabolic Syndrome*, 75(12). <https://doi.org/10.1186/s13098-020-00586-4>
- Draganović, M., i Borajnić-Bolić, E. (2020). Pandemija virusa Kovid 19 i njen uticaj na siromaštvo. U V. Ilić (Ur.), *Časopis za teoriju i praksu socijalnog rada, specijalne edukacije i rehabilitacije* (str. 23-38). Visoka škola socijalnog rada.
- El-Zraigat, I., & Alshammari, M. (2020). The psychological and social effects of COVID-19 outbreak on persons with disabilities. *Canadian Social Science*, 16(6), 6-13. <http://dx.doi.org/10.3968/11758>

- Jondani, J. A. (2021). Strategies for addressing the special needs of people with visual impairments during the Covid-19 pandemic. *Journal of Visual Impairment & Blindness*, 115(3), 263-267. <http://doi.org/10.1177/0145482X211014334>
- Kendall, E., Ehrlich, C., Chapman, K., Shirota, C., Allen, G., Gall, A., Kek-Pamenter, J. A., Cocks, K., & Palipana, D. (2020). Immediate and long-term implications of the Covid-19 pandemic for people with disabilities. *American Journal of Public Health*, 110(12), 1774-1779. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2020.305890>
- Kisin, J., Mihić, S., i Ignjatović, J. (2021). Ekonomski aspekti pandemije Kovid-19: slučaj Republike Srbije. *Ecologica*, 28(103), 369-377.
- Lebrasseur, A., Fortin-Bédard, N., Lettre, J., Bussièrès, E. L., Best, K., Boucher, N., Hotton, M., Beaulieu-Bonneau, S., Mercier, C., Lamontagne, M. E., & Routhier, F. (2020). Impact of Covid-19 on people with physical disabilities: A rapid review. *Disability and Health Journal*, 14(1), 101014. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2020.101014>
- Li, W., Yang, Y., Liu, Z. H., Zhao, Y. J., Zhang, Q., Zhang, L., Cheung, T., & Xiang, Y. T. (2020). Progression of mental health services during the COVID-19 outbreak in China. *International Journal of Biological Sciences*, 16(10), 1732-1738. <https://doi.org/10.7150/ijbs.45120>
- Marić, N. P. (2021). Mental health and COVID-19 pandemic: The literature review. *Medicinski podmladak*, 72(3), 78-86. <https://doi.org/10.5937/mp72-32877>
- Mioljević, V., Ercegovac, M., Gregorić, P., Jovanović, D., Tulić, G., Jovanović, S., & Vukašinović, S. (2021). COVID-19 prevention and control measures: Emergency center of the University Clinical Center of Serbia. *Srpski medicinski časopis Lekarske komore*, 2(3), 213-219. <https://aseestant.ceon.rs/index.php/smclk/article/view/32950/18711>
- Navas, P., Amor, A. M., Crespo, M., Wolowiec, Z., & Verdugo, M. Á. (2021). Supports for people with intellectual and developmental disabilities during the COVID-19 pandemic from their own perspective. *Research in Developmental Disabilities*, 108, 103813. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2020.103813>
- Nešić, M., i Srdić, V. (2021). Pandemijska percepcija kvaliteta života i fizičko vežbanje. U O. Bajrić i V. Srdić (Ur.), *Deseta Međunarodna konferencija „Sportske nauke i zdravlje“* (str. 16-29). Panevropski univerzitet „APEIRON“.
- Oviedo-Cáceres, M. D. P., Arias-Pineda, K. N., Yepes-Camacho, M. D. R., & Montoya Falla, P. (2021). Covid-19 pandemic: Experiences of people with visual impairment. *Investigacion y Educacion en Enfermeria*, 39(1). <https://doi.org/10.17533/udea.iee.v39n1e09>
- Ravens-Sieberer, U., Kaman, A., Otto, C., Adedeji, A., Devine, J., Erhart, M., Napp, A. N., Becker, M., Blanck-Stellmacher, U., Löffler, C., Schlack, R., & Hurrelmann, K. (2020). Mental health and quality of life in children and adolescents during the COVID-19 pandemic—results of the COPSY study. *Deutsches Ärzteblatt International*, 117(48), 828-829. <https://doi.org/10.3238/arztebl.2020.0828>
- Rizzo, J. R., Beheshti, M., Fang, Y., Flanagan, S., & Giudice, N. A. (2021). Covid-19 and visual disability: Can't look and now don't touch. *Physical Medicine & Rehabilitation Journal*, 13(4), 415-421. <https://dx.doi.org/10.1002/pmrj.12541>
- Senjam, S. S. (2020). Impact of COVID-19 pandemic on people living with visual disability. *Indian Journal of Ophthalmology*, 68(7), 1367-1370. https://doi.org/10.4103/ijo.IJO_1513_20
- Senjam, S. S., Manna, S., Vashist, P., Gupta, V., Varughese, S., & Tandon, R. (2021). Tele-rehabilitation for visually challenged students during COVID-19 pandemic: Lesson learned. *Indian Journal of*

Ophthalmology, 69(3), 722-728. https://doi.org/10.4103/ijo.IJO_2527_20

Singh, J., & Singh, J. (2020). Covid-19 and its impact on society. *Electronic Research Journal of Social Sciences and Humanities*, 2(1), 168-172.

Stašević-Karličić, I., Đorđević, V., Stašević, M., Subotić, T., Filipović, Z., Ignjatović-Ristić, D., & Janjić, V. (2020). Perspectives on mental health services during the COVID-19 epidemic in Serbia. *Srpski arhiv za celokupno lekarstvo*, 148(5-6), 379-382. <https://doi.org/10.2298/SARH200504028S>

Stepanović, S. (2020). Uticaj pandemije koronavirusa na obrazovanje. U V. Ilić (Ur.), *Časopis za teoriju i praksu socijalnog rada, specijalne edukacije i rehabilitacije* (str. 39-53). Visoka škola socijalnog rada. doi: 10.5937/nasvas20021835

Stroud, I., & Gutman, L. M. (2021). Longitudinal changes in the mental health of UK young male and female adults during the Covid-19 pandemic. *Psychiatry Research*, 303, 114074. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2021.114074>

United States Association of Blind Athletes (2021, 2. septembar). <https://www.usaba.org/covid-19-risks-and-challenges-for-the-visually-impaired/>

Vatavali, F., Gareiou, Z., Kehagia, F., & Zervas, E. (2020). Impact of Covid-19 on urban everyday life in Greece. Perceptions, experiences and practices of the active population. *Sustainability*, 12(22), 9410. <https://doi.org/10.3390/su12229410>

Yan, S., Xu, R., Stratton, T. D., Kavcic, V., Luo, D., Hou, F., Bi, F., Jiao, R., Song, K., & Jiang, Y. (2021). Sex differences and psychological stress: Responses to the Covid-19 epidemic in China. *BioMed Central Public Health*, 79, 21. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-10085-w>

Živković, T., Stanojević, D., i Radović, O. (2021). Zdravstvena uverenja prema kovidu 19: instrument za procenu i izraženost uverenja. U Z. Arsić (Ur.), *Zbornik radova*

Filozofskog fakulteta u Prištini (str. 45-62). Univerzitet u Prištini – Filozofski fakultet.

THE IMPACT OF COVID-19 PANDEMIC ON DAILY FUNCTIONING OF PEOPLE WITH VISUAL IMPAIRMENT

Branka JABLAN, Dunja STEKIĆ, Ksenija STANIMIROV

University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation

Abstract

The coronavirus induced pandemic (COVID-19) has led to significant changes in many aspects and areas of functioning. This virus spreads easily and threatens all people regardless of age and general health.

The aim of this study was to determine how COVID-19 affected the daily functioning of persons with visual impairment. The study included 29 respondents with visual impairment, aged 20 to 50, both genders, different levels of education and employment status.

The majority of respondents in the sample (93,1%) had no problems obtaining information about COVID-19. The largest percentage of respondents declared that they haven't had problem with performing daily activities (86,7%) and that their sense of isolation is the same as before the pandemic (44,8%). It was determined that the largest number of subjects with visual impairment felt the medium impact of COVID-19 on daily functioning and that there is no statistically significant difference between the categories related to experiencing limitations during a pandemic.

Keywords: *persons with visual impairment, COVID-19, daily functioning*